

Utjecaj programa Montessori na socijalizaciju djece

Štefanić, Kiara

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:694645>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Kiara Štefanić

**UTJECAJ PROGRAMA MONTESSORI NA
SOCIJALIZACIJU DJECE**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Kiara Štefanić

UTJECAJ PROGRAMA MONTESSORI NA SOCIJALIZACIJU DJECE

ZAVRŠNI RAD

Mentor: Dr. sc. Renato Matic

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. SOCIJALIZACIJA.....	2
3. MARIA MONTESSORI	4
4. PROGRAM MONTESSORI	5
4.1. RAZVOJ MONTESSORI PEDAGOGIJE	5
4.2. MONTESSORI OKOLIŠ	5
4.3. MONTESSORI MATERIJAL	6
5. RAZDOBLJA U RAZVOJU DJETETA	7
5.1. RAZDOBLJE OD ROĐENJA DO 6. GODINE	7
5.2. RAZDOBLJE OD 6. DO 12. GODINE	7
5.3. RAZDOBLJE OD 12. DO 18. GODINE	7
5.4. RAZDOBLJA POSEBNE OSJETLJIVOSTI DJETETA	8
6. SOCIJALNA KOMPETENCIJA	9
6.1. SASTAVNICE SOCIJALNE KOMPETENCIJE.....	9
6.1.1. Regulacija emocija	9
6.1.2. Socijalna znanja i socijalno razumijevanje.....	9
6.1.3. Socijalna umijeća	10
6.1.4. Socijalne dispozicije.....	10
6.2. UTJECAJI NA RAZVOJ SOCIJALNE KOMPETENCIJE	10
6.2.1. Uloga obitelji.....	10
6.2.2. Uloga vrtića	11
7. UOBIČAJENI PROBLEMI SOCIJALIZACIJE.....	12
7.1. Stidljivost.....	12
7.2. Agresivnost	12
7.3. Niska razina interakcije	13
7.4. Usamljenost	13
8. UTJECAJ ELEMENATA MONTESSORI PROGRAMA NA SOCIJALIZACIJU DJECE	14
8.1. Pripremljeno okruženje.....	14
8.2. Mješovite dobne skupine	14
8.3. Individualizirani pristup.....	14
8.4. Montessori materijali	15
8.5. Samoregulacija i disciplina	15
8.6. Grupne aktivnosti.....	15
8.7. Montessori odgajatelj.....	15
9. ZAKLJUČAK	16
10. POPIS KORIŠTENE LITERATURE:.....	17

SAŽETAK RADA:

„Pomozi mi da to učinim sam“, uzrečica je M. Montessori, osnivačice Montessori pedagogije, kojom se na jedinstven način uči djecu kako sama pristupiti izazovu i razviti se u socijalno kompetentnu osobu. Rad se bavi analizom Montessori pedagogije u kontekstu socijalizacije djece, istražujući ključne aspekte i elemente koji pridonose razvoju socijalne kompetencije. Procesom socijalizacije, dijete postaje socijalno kompetentno, a to se očituje u njezinim sastavnicama: regulaciji emocija, socijalnim znanjima, socijalnim umijećima te socijalnim dispozicijama. Montessori program sadrži temeljne elemente koji stvaraju pozitivan utjecaj na socijalizaciju djece, poput pripremljene okoline, specifičnih metoda i aktivnosti te individualnog pristupa odgajateljica. Samim time, izbjegavaju se najčešći problemi socijalizacije s kojima se djeca susreću tijekom odrastanja: agresivnost, stidljivost, niska razina interakcije te usamljenost. Kroz cijeli rad, naglašava učinkovitost Montessori metoda, koje svojim odgojno-obrazovnom pristupom, značajno doprinose razvoju socijalno kompetentnih i emocionalno zrelih pojedinaca, pripremajući ih za uspješno funkcioniranje u društvu.

KLJUČNE RIJEČI:

Socijalizacija, socijalna kompetentnost, Maria Montessori, Montessori pedagogija

SUMMARY:

"Help me to do it myself", is the saying of M. Montessori, the founder of Montessori pedagogy, which teaches children in a unique way how to approach the challenge on their own and develop into a socially competent person. The paper deals with the analysis of Montessori pedagogy in the context of children's socialization, exploring key aspects and elements that contribute to the development of social competence. Through the process of socialization, the child becomes socially competent, and this is reflected in its components: regulation of emotions, social knowledge, social skills and social dispositions. The Montessori program contains fundamental elements that create a positive impact on children's socialization, such as a prepared environment, specific methods and activities, and the individual approach of educators. By doing so, the most common socialization problems that children face during growing up are avoided: aggressiveness, shyness, low level of interaction and loneliness. Throughout the work, it is emphasized the effectiveness of Montessori methods, which, with their educational approach, significantly contribute to the development of socially competent and emotionally mature individuals, preparing them for successful functioning in society.

KEY WORDS:

Socialization, social competence, Maria Montessori, Montessori pedagogy

1. UVOD

Program Montessori, razvijen početkom 20. stoljeća od strane talijanske pedagoginje Marije Montessori, danas je priznat širom svijeta kao jedan od najučinkovitijih obrazovnih pristupa. Ovaj inovativni pedagoški model, temeljen na promatranju djece i razumijevanju njihovih prirodnih razvojnih potreba, stavlja dijete u središte obrazovnog procesa. Montessori metoda ne naglašava samo intelektualni razvoj, već se značajno fokusira na cjelokupni razvoj djeteta, uključujući i njegov socijalni aspekt.

Socijalizacija, kao ključna komponenta u razvoju djece, odnosi se na proces u kojem djeca uče društvene norme, vrijednosti i vještine potrebne za uspješnu integraciju u društvu. U Montessori okruženju, socijalizacija se potiče kroz specifične metode i aktivnosti koje djeci omogućuju da razviju osjećaj samostalnosti, samopouzdanja i odgovornosti prema drugima. Jedan od ključnih aspekata ovog pristupa je miješanje djece različitih dobnih skupina unutar istog razreda. Ova strategija omogućuje mlađoj djeci da uče od starijih vršnjaka, dok starija djeca razvijaju vještine mentorstva i vodstva. Takva interakcija promiče suradnju umjesto natjecanja, što je suprotno tradicionalnim obrazovnim modelima koji često potiču kompetitivnost.

Uloga učitelja u Montessori metodi također se razlikuje od tradicionalnih obrazovnih modela. Učitelj nije središnja figura koja prenosi znanje, već vodič koji pažljivo promatra djecu, prepoznaje njihove potrebe i pruža podršku u procesu učenja i socijalizacije. Ovaj pristup omogućuje djeci da razviju unutarnju disciplinu i motivaciju, te da samostalno istražuju svijet oko sebe.

Montessori program također pridaje veliku važnost stvaranju pozitivnog okruženja, punog poticaja, koje odražava realan svijet. Kroz aktivnosti koje uključuju svakodnevne životne vještine, djeca uče kako se nositi s izazovima i preuzeti odgovornost za svoje postupke. Time se ne razvija samo njihova socijalna kompetencija, već i svijest o vlastitoj ulozi u zajednici.

U ovome radu će biti detaljno razrađen utjecaj Montessori programa na socijalizaciju djece, analizirajući kako specifične karakteristike ovog obrazovnog modela doprinose razvoju ključnih socijalnih vještina. Također, bit će opisane temeljne sastavnice socijalno kompetentnog djeteta te sami pojam socijalizacije. Kroz ovu analizu, cilj je prikazati kako Montessori program može poslužiti kao model za unapređenje procesa socijalizacije u odgojno-obrazovnom kontekstu.

2. SOCIJALIZACIJA

Socijalizacija je proces učenja u kojem čovjek postaje društveno biće, temelj za izgradnju ljudske ličnosti i vlastitog identiteta te za prenošenje kulture. To je „proces tijekom kojeg ljudi stječu stavove i vrijednote određene kulture te uče ponašanja koja se smatraju prikladnima za pojedince, članove određenog društva“ (Raboteg-Šarić, 1997, str. 423). Razlikujemo dva osnovna tipa socijalizacije prema životnim razdobljima – primarnu i sekundarnu. Primarna socijalizacija odvija se u najranijoj dobi čovjekova života, kada se stječu misaone sposobnosti, uči se jeziku i govoru te se internaliziraju norme i vrijednosti. Ključnu ulogu u ovom procesu ima obitelj, koja pruža osnovu za kasniji društveni razvoj.

Primarna socijalizacija je ključna jer postavlja temelje za kasnije faze socijalizacije. U ovoj fazi, djeca razvijaju osnovne kognitivne i emocionalne vještine, koje su potrebne za razumijevanje i interakciju s okolinom. Roditelji i bliski članovi obitelji prvi su učitelji koji djecu uče osnovnim društvenim pravilima i vrijednostima. Tijekom ovog razdoblja, djeca također razvijaju osnovne emocionalne veze koje će oblikovati njihov osjećaj sigurnosti i samopouzdanja u kasnijem životu.

Kasnije, kada dijete spozna druge članove društva izvan svoje obitelji, započinje sekundarna socijalizacija. Kroz ovaj proces, djeca stječu socijalne vještine i spoznaju nove društvene uloge. Čimbenici sekundarne socijalizacije najčešće su odgojno-obrazovne institucije poput vrtića i škola te vršnjaci unutar i izvan tih institucija. Sekundarna socijalizacija omogućuje djeci da prošire svoje društvene mreže, steknu nova znanja i iskustva te se prilagode različitim društvenim kontekstima.

Odgojno-obrazovne institucije igraju ključnu ulogu u sekundarnoj socijalizaciji jer pružaju strukturirano okruženje u kojem djeca uče specifične društvene vještine i norme koje su potrebne za uspješno funkcioniranje u društvu. U vrtićima i školama, djeca uče kako surađivati s vršnjacima, razvijaju radne navike i stječu formalno obrazovanje. Vršnjaci također imaju značajan utjecaj, jer kroz interakciju s njima djeca razvijaju osjećaj pripadnosti i razumijevanje društvenih uloga izvan obiteljskog okruženja.

Primarni identitet, koji se formira kroz primarnu socijalizaciju, obuhvaća obilježja kao što su rod, spol, srodstvo, etnicitet i osobnost. Ovi aspekti identiteta duboko su ukorijenjeni i često ostaju stabilni tijekom cijelog života. Sudjelovanjem u društvu, odnosno sekundarnom socijalizacijom, razvija se sekundarni identitet, koji je promjenjiv pod utjecajem različitih čimbenika kao što su obrazovanje, karijera i društvene interakcije. Sekundarni identitet

omogućuje pojedincima da se prilagode različitim društvenim ulogama i kontekstima te da razvijaju svoj osobni i profesionalni život.

Nadalje, socijalizacija je ključan proces kroz koji se razvija socijalna kompetentnost. Kroz interakcije s obitelji, vršnjacima, odgajateljima i ostatkom društva, djeca usvajaju socijalne vještine i norme koje čine osnovu njihove socijalne kompetentnosti. Uspješna socijalizacija vodi do razvoja socijalno kompetentne osobe koja može učinkovito sudjelovati u društvu, održavati zdrave odnose i prilagoditi se različitim društvenim situacijama. Također, socijalna kompetentnost pozitivno utječe na daljnju socijalizaciju, jer djeca koja su društveno kompetentna obično imaju bolje odnose s vršnjacima i odraslima, što ih dodatno motivira i pruža im više prilika za socijalnu interakciju i učenje.

Važnost adekvatnog načina odgoja djece naglašavala je Maria Montessori, osnivačica Montessori pedagogije koja naglašava važnost socijalnog razvoja djeteta, pored njegovog kognitivnog i emocionalnog razvoja.

3. MARIA MONTESSORI

Maria Montessori, čije ime nosi i sami program, jedna je od najutjecajnijih žena svoga vremena. Rođena je 31. kolovoza 1870. godine u Italiji, u gradu Chiaravalle, gdje odrasta u obitelji državnog službenika. Nakon završenog studija medicine na Sveučilištu u Rimu, 1896. godine postaje prva žena liječnica u Italiji.

Njezin rad u struci uvijek je težio ka radu s djecom, zbog čega se i opredijelila za specijalista dječijih bolesti. Posebnu pažnju posvećivala je djeci sa posebnim potrebama, iz koje zaključuje kako je slaboumnost kod djece prvenstveno pedagoški problem, što postaje glavni temelj njezinoj ideji o Montessori programu. Svoje znanje o pedagogiji proširuje nekoliko godina kasnije na Sveučilištu za pedagogiju, antropologiju i psihologiju u Rimu. Tijekom suradnje s dr. Giuseppeom Montesanom, za vrijeme svoje prakse, Maria ostaje trudna sa njim, ali dijete rađa izvanbračno te ga povjerava na čuvanje jednoj obitelji. Predstavivši sina kao rođaka, on kasnije postaje njezin suradnik, a praćenje njegovog odrastanja iz druge sfere doprinjelo je njezinom radu.

Godine 1907. otvara prvu dječiju kuću „Casa dei Bambini“ u San Lorenzu. Naglašavajući važnost individualnog rada djece, Maria kuću oprema namještajem koji je veličinom bio primjeren djeci te izrađuje senzomotorički materijal koji je djeci predstavljaju izazov za rješavanje. Praćenjem rada djece, shvatila je kako takav oblik igre djeci drži koncentraciju te kako djeca postaju samostalnija te susretljivija. Smatrala je kako će djeca ostvariti svoje prirodne potencijale i razviti se u neovisne, odgovorne i plemenite osobe, ako dobiju slobodu samostalnog biranja onog čime će se baviti u okolini koja je uređena u skladu s njihovim razvojnim potrebama (Philipps, 1999, str. 8). Maria je u vlastitoj kući poučavala dvije grupe djece od šest do devet godina, a u radu je primjenjivala vlastite metode odgoja i materijala za rad.

Svoje znanje objavljuje 1909. godine u knjizi „Il Metodo“, također, nekoliko godina kasnije održava svoje seminare i tečajeve za učitelje, od kojih se ističe prvi međunarodni tečaj u Rimu, 1913. godine, u kojem je sudjelovalo 87 sudionika iz cijeloga svijeta. Takvi seminari održavaju se i danas za pedagoge koji se žele opredijeliti na Montessori program, a u knjizi „Dr. Montessori's Own Book“, objašnjeno je kako se izrađuju i koriste njezini materijali. Za svoj rad Maria je dobila mnoga priznanja i nagrade, a 1952. godine umire u Nizozemskoj, planirajući svoje sljedeće podučavanje.

4. PROGRAM MONTESSORI

4.1. RAZVOJ MONTESSORI PEDAGOGIJE

„Pomozi mi da mogu sam“, glavna je uzrečica Montessori pedagogije, koju je Maria Montessori sama čula od djeteta. Iz tih riječi izašla je cijela ideja pedagogije koja se temelji na poticanju samostalnog vladanja djeteta te poštivanju djetetove osobnosti. Sami odgoj definira kao „pomoć za život u ljudskoj zajednici“ te smatra kako odgoj služi poticanju tjelesnog, umnog i duševnog rasta i razvoja djeteta vlastitim snagama.

Temeljna načela Montessori pedagogije leže na AMI (Association Montessori Internationale) odrednicama koje su jednake za cijeli svijet. Ciljevi tih odrednica jesu širenje ideje Montessori pedagogije, pomaganje u stvaranju prigodnog okruženja za razvoj djece, naglašavanje važnost temeljnih prava djeteta te surdnja s drugim organizacijama i tijelima s ciljem unaprijeđenja odgoja i obrazovanja (Philipps, 1999, str. 13). Montessori pedagogiju podučavaju AMI treneri, a tečajevi se održavaju i danas.

4.2. MONTESSORI OKOLIŠ

Izgled okoliša je, kao što je Maria Montessori naglašavala, jedna od najbitnijih stavki koje čine adekvatan uvjeta za kvalitetan odgoj djeteta te njegov fizički i psihički razvoj. Stoga, okoliš koji je primjeren potrebama djeteta za njegovu tjelesnu, umnu i duševnu prilagodbu nosi naziv „pripremljena okolina“. Pripremljena okolina uređena je tako da ispunjava stvarne, trenutačne potrebe djeteta i dopušta rast njegove ličnosti (Philipps, 1999, str. 57). To je sigurno mjesto u kojemu dijete može istraživati, a proizlazi iz upijajućeg uma, unutarnjeg plana i senzibilnih faza (Palmarola, 2023, str. 36).

Pripremljenu okolinu čine prostorije u kojima dijete provodi najveći dio vremena, poput spavaonice, dnevnog boravka/učionice, kuhinje te kupaonice. Kao i u domu djeteta, okružje u vrtiću također mora biti pripremljeno, tako da svaka prostorija bude uređena i opremljena tako da olakšava rad djetetu.

Kupaonica treba sadržavati klupčicu kako bi dijete moglo doseći slavinu, a sav ostali pribor poput četkice za zube, ručnika, ogledala i sapuna trebao bi se nalaziti u djetetovu dometu. Također, ako se klupčica za jelo nalazi u kuhinju, ona treba biti smještena dalje od štednjaka i oštrica, a pribor treba biti pozicioniran u najnižu ladicu, na dohvat djetetu (Palmarola, 2023, str. 37).

Razmještaj okruŕja osobito se odnosi na dnevni boravak/učionice koje moraju biti posložene u određenom redu te ispunjene priborom koji privlači dijete. Takve prostorije opremljene su motivom Marie Montessori: „Samo je najbolje dovoljno dobro za dijete.“ (Phillipps, 1999, str. 59)

Prostor mora biti u blizini vrta u kojemu je omogućen boravak djece u prirodi uz mogućnost stvarnog radova u vrtu, poput vrtlarenja. Također, poŕeljno je u prostoru imati životinje, odnosno kućne ljubimce o kojima bi djeca brinula. Nadalje, prostor se ukrašava biljkama te umjetničkim slikama ili slikama religijskih simbola te prirodnih ljepota (Phillipps, 1999, str. 59).

Namještaj u prostorijama treba biti primjeren djeci svojom veličinom, a radne površine za individualni rad djece jesu stolovi i tepisi (Phillipps, 1999, str. 59).

4.3. MONTESSORI MATERIJAL

Materijali za rad smješteni su na police odgovarajuće visine, a na polici smiju biti najviše tri ili četiri materijala kako bi dijete moglo lako odabrati aktivnost kojom će se baviti. Svi Montessori materijali moraju poštivati pet glavnih normi, od kojih je prva da materijal mora biti autokorektivan, odnosno, dijete mora spoznati je li izvršen zadatak obavljen točno ili netočno. Materijal mora biti estetski ugodan kako bi privukao dijete na rukovanje te mora nuditi isključivo jedan koncept, točnije, edukativna svrha mora biti jasna. Nadalje, materijal mora biti sekvencijski te prilagođen senzibilnoj fazi u kojoj se dijete nalazi. Nakon što dijete odabere materijal za rad, vaŕno je isti predstaviti na ispravan naćin. Najbitnije je uspostaviti vizualni kontakt s djetetom i provjeravati razumije li dijete proces te precizno i polako ponoviti aktivnost nekoliko puta (Palmarola, 2023, str. 41). Svaka grupa u Montessori vrtiću mora imati potpun materijal za sva područja vjeŕbi, što uključuje materijal za vjeŕbe praktićnog ŕivota, materijal za poticanje odjetilnih sposobnosti, materijal za poticanje govora, materijal za vjeŕbe matematike te materijal za kozmićki odgoj (Phillipps, 1999, str. 66).

5. RAZDOBLJA U RAZVOJU DJETETA

Život pojedinca od rođenja do osamnaeste godine života Maria Montessori dijeli na tri veća razdoblja života. Prvo razdoblje počinje od rođenja i traje do šeste godine života, kada počinje drugo koje traje do dvanaeste godine, dok posljednje razdoblje traje od dvanaeste do osamnaeste godine života. Naime, kako autorica Philipps navodi, Maria Montessori je svako od ta tri razdoblja podijelila na dva međurazdoblja te za svako od njih razvila zasebne praktične vježbe i upute za rad s djecom (Philipps, 1999, str. 21).

5.1. RAZDOBLJE OD ROĐENJA DO 6. GODINE

Razdoblje prilagođavanja, odnosno razdoblje od rođenja do treće godine života djeteta, prvo je razdoblje prve razvojne faze u kojemu se dijete prilagođava na okolinu koja ga okružuje. U tom razdoblju djeca imaju takozvani upijajući um kroz koji stvaraju dojmove te ih ugrađuju u sebe i samim time ti dojmovi postanu dio djeteta, zbog čega djeca nemaju sjećanje na učenje iz najranije faze života (Gotovac, 2023, str. 7).

Razdoblje upijajućeg uma nastavlja se i u drugom razdoblju prve razvojne faze, od djetetove treće do šeste godine života. U tom razdoblju djetetov se um priprema za sva buduća učenja, zbog toga što je tada u procesu razvijanja volje, razumijevanja i koncentracije (Gotovac, 2023, str. 7).

5.2. RAZDOBLJE OD 6. DO 12. GODINE

Proces učenja nastavlja se upravo u ovoj fazi djetetova života, a tomu najviše doprinosi usvajanje kulture. U ovome razdoblju djeca najčešće dolaze u dodir sa svojim vršnjacima, čime započinje proces sekundarne socijalizacije. Porastom svijesti o društvu, djeci raste i moralna svijest te počinju sve bolje razlikovati dobro od lošega (Gotovac, 2023, str. 8).

5.3. RAZDOBLJE OD 12. DO 18. GODINE

Razdoblje usvajanja samostalnosti, odnosno razvojno razdoblje od dvanaeste do osamnaeste godine, podležno je mnogim fizičkim i psihičkim promjenama kod djece, a razlog tomu je pubertet. S obzirom na to da djeca često odbijaju roditeljsku brigu, Maria Montessori osmislila je tri „zlatna pravila“ kojih bi se roditelji u tome razdoblju trebali pridržavati. Pravila podrazumjevaju omogućavanje slobode unutar određenih granica, poštovanje djetetove individualnosti te odupiranje nametanju vlastite volje i ličnosti djetetu (Gotovac, 2023, str. 9).

5.4. RAZDOBLJA POSEBNE OSJETLJIVOSTI DJETETA

Kako navodi Palmarola (2023, str. 29), razdoblja posebne osjetljivosti djeteta ili senzibilne faze jesu etape razdoblja u kojima dijete posvećuje veliku pozornost istraživanju određenog obilježja svoje okoline. To razdoblje nije vremenski jasno definirano, jer ih svako dijete proživljava jedinstveno. Međutim, postoje različite klasifikacije senzibilnih faza, a one ovise o autoru koji ih tumači. Prema Palmaroli razlikujemo devet senzibilnih faza. Prvo razdoblje posebne osjetljivosti vezano je za red, odnosno stabilnost kojoj dijete teži te u suprotnom osjeća frustraciju. Tako razdoblje dijete najčešće proživljava od nulte do pete godine, a u istom razdoblju vjerojatna je i druga senzibilna faza koja uključuje osjetljivost na percepciju ili izoštravanje osjetila. Dakle, dijete tijekom tog razdoblja uči koristiti i razlikovati svih pet osjetila i podražaja. Već kroz prvu godinu, točnije u razdoblju od nulte do četvrte godine života, dijete prolazi kroz razdoblje posebne osjetljivosti za kretanje. Djetetovi pokreti na početku su svedeni na pokrete šake te puzanje, a ono zatim uči hodati, trčati, namigivati te koristiti različite pokrete u različite svrhe. U periodu između nulte i šeste godine, dijete može prolaziti kroz razdoblje posebne osjetljivosti za učenje, a s obzirom na već navedeni upijajući um, dijete u tom razdoblju upija najviše riječi i lingvističkih struktura. Od prve do četvrte godine života, dijete je sklono osjetljivosti za sitne predmete te počinje uočavati detalje. Nadalje, u razdoblju od druge do šeste godine dijete razvija posebnu osjetljivost za glazbu te spoznaje ritam i melodije. U istom vremenskom razdoblju, nastupa senzibilna faza za društvene odnose kod djeteta, pri čemu djeca najviše uče o normama te oponašaju ponašanja. Kasnije, nakon treće godine, započinje posebna osjetljivost za pisanje i čitanje, a nedugo zatim razvija se i posebna osjetljivost za matematiku, brojeve i prostorne odnose (Palmarola, 2023, str. 30-31).

6. SOCIJALNA KOMPETENCIJA

S obzirom na osebnost pojma, socijalnu kompetenciju teško je definirati. Međutim, autorice Katz i McClellan (1997) izdvajaju definiciju Watersa i Sroufea koji kompetenciju određuju kao „sposobnost stvaranja i usklađivanja fleksibilnih, prilagodbenih reakcija na zahtjeve te stvaranje i iskorištavanje prilika u okužju“. Na temelju toga, Katz i McClellan kompetentnog pojedinca opisuju kao „osobu koja može iskoristiti poticaje iz okružja i svoje osobne te postići dobre razvojne rezultate - rezultate koji omogućuju zadovoljavajuće i kompetentno sudjelovanje u grupama, zajednicama i širem društvu kojem osoba pripada“ (str. 15).

6.1. SASTAVNICE SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Socijalno kompetentna osoba gradi se socijalizacijom, odnosno društvenom interakcijom, čime osoba raspoznaje u kojoj prilici se može uključiti u interakciju s drugim ljudima te na koji način to učiniti. Kako bi se postigla socijalna kompetencija, osobito kod djece, važno je znati njezine sastavnice.

6.1.1. Regulacija emocija

Za uspješnu interakciju ključno je znati regulirati emocije u određenim situacijama. Regulacija emocija definira se kao „sposobnost reagiranja na zahtjeve situacije s rasponom emocija i na način koji je socijalno prihvatljiv i dovoljno fleksibilan da bi ostavio prostora i za spontane reakcije, ali i za sposobnost odgode spontanijih reakcija prema potrebi“ (Cole, Michel, Teti, 1994). Sposobnost regulacije emocija uči se od najranije dobi, u interakciji s primarnim skrbnicima, sve dok dijete ne stupi u kontakt s ostalim vršnjacima. Također, autori poput Calkinsove tvrde kako stjecanjem sposobnosti regulacije emocija dijete prolazi određeni oblik samostalnosti kroz njegovo odrastanje, jer se ono uči samostalno nositi sa emocijama, bez oslonca na svoje primarne skrbnike. S druge strane, kada je riječ o stjecanju sposobnosti regulacije emocija u drugim institucijama, poput vrtića, uloga odgojiteljice jest usmjeriti dijete da samo uči regulirati svoje emocije (Katz, McClellan, 1997, str. 17).

6.1.2. Socijalna znanja i socijalno razumijevanje

Za stupanje u društvenu interakciju i sklapanje prijateljstva potrebno je imati određena socijalna znanja i razvijeno socijalno razumijevanje. Socijalno znanje podrazumjeva poznavanje normi i pravila grupe unutar koje vršimo interakciju. Također, kako Katz i McClellan (1997, str. 18) navode, važno je da dijete ima potrebno predznanje o socijalnim aktivnostima kako bi lakše stupilo u interakciju s drugom djecom.

S druge strane, za stupanje u komunikaciju i aktivno sudjelovanje u raspravama, važno je razviti socijalno razumijevanje, pod kojim se podrazumijeva sposobnost predviđanja tuđig reakcija i tuđih osjećaja. Zbog nedovoljnog iskustva mala djeca najčešće usklađuju svoje ponašanje sa tuđim, kako bi pronašli zajednički jezik sa svojim vršnjacima (Katz, McClellan, 1997, str. 18).

6.1.3. Socijalna umijeća

Kako pristupiti grupi kao pojedinac temeljno je socijalno umijeće koje dijete uči još u predškolskoj dobi. Katz i McClellan (1997) navode: „Velik dio socijalne interakcije između predškolske djece sastoji se od pokušaja da se pristupi grupi djece koja se igra (što se najčešće naziva socijalno umijeće) te otpora pokušajima druge djece da se pridruže njihovim grupama“. Nadalje, bitna stavka prihvatanja socijalnog umijeća jest obraćanje pozornosti na druge i aktivno sudjelovanje u raspravama među vršnjacima. Takvo iskustvo dijete najčešće stekne u vrtiću, sudjelujući u svakodnevnim sukobima, osobito oko igračaka (Katz, McClellan, 1997, str. 19). Uloga odgojitelja je naučiti dijete naizmjeničnom sudjelovanju u aktivnostima, a upravo takav pristup naglašavala je Maria Montessori.

6.1.4. Socijalne dispozicije

„Dispozicija je često opetovano ponašanje bez prisile nad kojom postoji donekle svjesna kontrola, ona predstavlja namjerno i usmjereno ponašanje prema širokim ciljevima.“, navode Katz i McClellan (1997, str. 19), uz primjere dispozicija poput kreativnosti, šaljivosti, svadljivosti te brojnih drugih. Nisu sve dispozicije prosocijalne i pozitivne, neke su dapače negativne te urođene. Urođene dispozicije najčešće su usmjerene na učenje, znatiželju te privrženost te se one rijetko mogu naučiti, možemo ih samo njegovati. Međutim, mnoge socijalne dispozicije uče se iz iskustva pa je upravo zato potrebno pronaći prikladno okruženje za dijete i njegov odgoj (Katz, McClellan, 1997, str. 19). Važnost iskustva također naglašava Maria Montessori „Omogućavanje djetetu da doživi rana iskustva prijeko je potrebno za normalan razvoj“.

6.2. UTJECAJI NA RAZVOJ SOCIJALNE KOMPETENCIJE

6.2.1. Uloga obitelji

Primarnu ulogu u razvoju socijalne kompetencije kod djeteta imaju djetetovi skrbnici, najčešće roditelj, te ostatak obitelji. Obitelj igra ključnu ulogu u socijalizaciji djece, što je proces kroz koji djeca usvajaju vrijednosti, norme, ponašanja i društvene uloge koje su karakteristične za

njihovu kulturu i zajednicu. Autori Katz i McClellan (1997, str. 26) ističu Baumrindovičino (1973) istraživanje te navode kako je za odgajanje socijalno kompetentnog djeteta najučinkovitiji „autotitativan roditeljski odgoj u predškolskoj dobi, čije je obilježje kombinacija intenzivne skrbnosti i intenzivnog nadzora kao i dobre komunikacije i topline“.

6.2.2. Uloga vrtića

Vrtić, kao i ostale odgojno-obrazovne ustanove, ima sekundarnu ulogu u socijalizaciji djece. Naime, unatoč tome, važno je mjesto za izgradnju socijalne kompetencije kod djeteta. Slunjski (2008) opisuje vrtić kao „živi organizam“, odnosno, sustav u kojem su svi dijelovi povezani i gdje jedan ne može bez drugoga. Svaki vrtić ima za svaku vrtićku grupu osmišljene aktivnosti, kojima se potiče komunikacija, aktivnost u raspravi te izgradnja djetetove ličnosti. Također, Slunjski (2008, str. 11) navodi kako bi vrtić, odnosno „zajednica koja uči, trebao neprekidno poticati ljude da grade osobne vizije, da svoje osobne vizije s drugima dijele i kreiraju zajedničku viziju koja će pokrenuti njihovu energiju u smjeru zajedničkog razvoja“. S druge strane, vrtići sa posebnim programima, poput Montessori programa, imaju jedinstven pristup odgojiteljica prema djetetu te specifične aktivnosti i detaljno uređene prostorije u kojemu se pruža izgradnja socijalne kompetencije na većoj razini.

7. UOBIČAJENI PROBLEMI SOCIJALIZACIJE

S obzirom na već spomenute vremenske razlike pri razvoju posebne osjetljivosti djece te razliku u samoj pozadinskoj slici odgoja, djeca u vrtiću nerijetko pokazuju probleme u socijalizaciji. Uzrok tih problema je individualan i često kratkoročan, jer većinom počinje kao način prilagodbe na novo društvo i okruženje. Nekoliko je uobičajenih problema socijalizacije, od kojih su većina riješiva u grupi, ali postoje i iznimke koje zahtijevaju stručnu pomoć (Katz, McClellan, 1997, str. 21)

7.1. Stidljivost

Stidljiva i povučena djeca često izbjegavaju društvene interakcije, nevoljko se uključuju u grupne aktivnosti i mogu izgledati socijalno izolirano. Takva djeca mogu doživjeti poteškoće u sklapanju prijateljstava, što može negativno utjecati na njihovo samopouzdanje i osjećaj pripadnosti. Stidljivost može biti povezana s temperamentom djeteta, genetskom predispozicijom ili ranim iskustvima u obitelji. Djeca koja nisu imala priliku često komunicirati s vršnjacima prije vrtića mogu također pokazivati znakove povučенosti. Autorice Katz i McClellan (1997, str. 22) navode: „Djeca mogu manjkati umijeća samo zato što nemaju prilika naučiti ih i uvježbati“. Problem stidljivosti često nestane s vremenom, ali poticanje stidljive djece da se postupno uključuju u aktivnosti, uz podršku odgajatelja i roditelja, može pomoći.

7.2. Agresivnost

Agresivno ponašanje može uključivati fizičku agresiju (poput udaranja, gurkanja) ili verbalnu agresiju (vrijeđanje, vikanje). Ovo ponašanje može ometati socijalne interakcije i uzrokovati sukobe s vršnjacima. Razlikujemo reaktivnu agresiju, odnosno defenzivnu reakciju koja se ispoljava kroz bijes na određenu izazovnu situaciju, te proaktivnu agresivnost, koju čini ponašanje koje ne prate vidljivi oblici bijesa. Agresivno ponašanje može biti rezultat frustracije, anksioznosti, nemogućnosti izražavanja osjećaja ili oponašanja nasilnog ponašanja koje su djeca vidjela kod kuće ili u medijima. Nedostatak kontrole emocija i slabe socijalne vještine također mogu pridonijeti agresiji. S obzirom na to, razlikujemo dvije uzročne teorije agresivnosti. Teorija deficita trudi da agresivnost nastaje zbog nedostatka socijalnog umijeća ili kontrole impulsa kod djece, dok teorija suficita tvrdi da se djeca sa visokim razinama bijesa ne znaju nositi sa tim duševnim teretom, zbog čega taj bijes ispoljavaju kroz agresivno ponašanje (Katz, McClellan, 1997, str. 23). Dakle, važno je naučiti djecu kako prepoznati i pravilno izraziti svoje osjećaje, kao i razviti strategije za rješavanje sukoba bez upotrebe nasilja.

7.3. Niska razina interakcije

Neka istraživanja pokazuju kako socijalna izoliranost kod djece može biti rizični čimbenik u daljnjem razvoju, dok se druga istraživanja ne slažu s time. Također, neka djeca mogu odbijati komunicirati s određenim osobama, bilo da se radi o vršnjacima ili odgajateljima, što nazivamo selektivnom komunikacijom. Selektivna komunikacija često je povezana s anksioznošću, stidljivošću ili posebnim potrebama, kao što su poremećaji iz spektra autizma. Također, može biti povezano s negativnim iskustvima ili osjećajem nesigurnosti u određenim situacijama. „Odgajateljice ne moraju intervenirati u djece kija uživaju igrati se i raditi sama, a koja se kompetentno ponašaju u društvu vršnjaka kada moraju s njima stupiti u interakciju“ (Katz, McClellan, 1997, str. 23). Također, važno je pružiti sigurno i podržavajuće okruženje u kojem dijete može postupno razvijati povjerenje i osjećaj sigurnosti.

7.4. Usamljenost

Obično se osjećaj usamljenosti ne javlja kod djece u najranijoj dobi, već se on pojavljuje sa stupanjem u interakciju sa vršnjacima. Taj se osjećaj kod djeteta najčešće povezuje sa osjećajem ne pripadanja određenoj grupi. „Dijete koje pati od kroničnog i snažnog osjećaja usamljenosti u stanju je emocionalnog stresa“ (Katz, McClellan, 1997, str. 25). Za spriječavanje razvitka osjećaja usamljenosti, važno je pomoći djetetu u izgradnji socijalne kompetencije te stvaranju socijalnih umijeća.

8. UTJECAJ ELEMENATA MONTESSORI PROGRAMA NA SOCIJALIZACIJU DJECE

Montessori program sadrži nekoliko ključnih elemenata pomažu djeci u razvitku socijalne vještine, empatije, suradnje i odgovornosti, što su ključne komponente uspješne socijalizacije.

8.1. Pripremljeno okruženje

„Fizičko okruženje značajno utječe na mogućnosti koje se pružaju djetetu za kognitivno i socijalno učenje“ (Katz, McClellan, 1997, str. 43).

Već navedene Montessori učionice pažljivo su osmišljene kako bi poticale interakciju među djecom. Prostor je organiziran tako da djeca mogu slobodno kretati, birati aktivnosti i surađivati s vršnjacima. Također, prostor mora biti estetski privlačan i prigodan emocionalnom ozračju. Takvo okruženje omogućuje djeci da razvijaju svoje socijalne vještine kroz zajednički rad i igru, potičući ih da dijele, komuniciraju i rješavaju konflikte na nenasilan način.

8.2. Mješovite dobne skupine

„Skupine su obično miješane dobi, zbog čega djeluju poput velike obitelji s braćom različitih uzrasta“ (Palmarola, 2023, str. 22).

U Montessori programu djeca različite dobi borave u istoj učionici. Starija djeca imaju priliku pomagati mlađima, što potiče razvoj empatije, odgovornosti i vođstva. Istovremeno, mlađa djeca uče promatrajući starije, što pridonosi njihovom socijalnom razvoju i osjećaju pripadnosti zajednici.

8.3. Individualizirani pristup

„Pomozi mi da to učinim sam“ (Maria Montessori)

Montessori metoda poštuje individualne potrebe i tempo svakog djeteta, omogućujući mu da uči i napreduje vlastitim ritmom. Ovaj pristup potiče samopouzdanje i samostalnost, što je ključno za izgradnju socijalno kompetentnog djeteta te za socijalnu integraciju. Djeca se ne natječu međusobno, već surađuju i pomažu jedni drugima, što pridonosi stvaranju pozitivnih socijalnih odnosa.

8.4. Montessori materijali

„Montessori materijali nisu igračke“ (Palmarola, 2023, str. 40).

Montessori materijali nisu klasične igračke, već didaktičke igre važne za razvoj socijalnih vještina kod djece jer pružaju prilike za učenje kroz interakciju, suradnju i igru. Specifični Montessori materijali osmišljeni su tako da djeca često rade u parovima ili malim grupama. To potiče suradnju i zajedničko rješavanje problema, razvijajući komunikacijske i socijalne vještine. Kroz rad s materijalima, djeca uče kako se međusobno slušati, dijeliti ideje i rješavati konflikte.

8.5. Samoregulacija i disciplina

Montessori metoda potiče unutarnju disciplinu kod djece, umjesto da se oslanja na vanjske nagrade ili kazne. Djeca uče samokontrolu, poštovanje pravila i odgovornost za svoje postupke, što su sve bitni elementi socijalne kompetencije. Kroz ovaj proces, djeca razvijaju osjećaj za pravdu i poštovanje prema drugima, ujedno uče o socijalnoj kontroli.

8.6. Grupne aktivnosti

„Na socijalni razvoj utječe intelektualni život odgojne grupe“ (Katz, McClellan, 1997, str. 51).

Iako Montessori program naglašava samostalno učenje, grupne aktivnosti su također važan dio kurikuluma. Kroz zajedničke projekte, glazbene i umjetničke aktivnosti te druge oblike grupnog rada, djeca uče surađivati, pregovarati i raditi kao tim.

8.7. Montessori odgajatelj

„Uloga je učitelja pratiti dijete pritom mu dopuštajući da samo odabere zadatke među onima koji se nude u učionici“ (Palmarola, 2023, str. 23)

Za razliku od klasičnih vrtičkih odgajatelja, Montessori odgajatelj posebno se odnosi prema djeci. Naime, njegova uloga je pomoći djetetu da samo učini ono što želi te da ga potakne na napredak. Također, bitno je naglasiti individualni i lagan pristup kojim se povećava razina pažnje i pozitivne reakcije na interakciju odgajatelj-učenik.

9. ZAKLJUČAK

Montessori metoda se ističe kao izuzetno učinkovit pristup u poticanju socijalizacije i razvoja socijalne kompetencije kod djece. Kroz pažljivo osmišljeno pripremljeno okruženje, mješovite dobne skupine i individualizirani pristup, djeca Montessori programa imaju priliku razvijati svoje socijalne vještine u sigurnom i poticajnom okruženju. Specifičnost programa je sam njegov nastanak, koji potvrđuje bliskost i iskustvo osnivačice M. Montessori s djecom. Ovaj pedagoški pristup naglašava važnost suradnje, empatije i samostalnosti, što omogućava djeci da izrastu u socijalno odgovorne i emocionalno zrele pojedince.

Temeljni elementi poput samoregulacije, discipline i specifičnih Montessori materijala dodatno potiču djecu na aktivno sudjelovanje u društvenim interakcijama, razvijajući tako njihove socijalne vještine na prirodan i nenametljiv način. Montessori metoda ne samo da potiče kognitivni razvoj, već pruža djeci i temeljne alate za uspješnu socijalizaciju, što ih priprema za izazove i zahtjeve budućeg života u društvu. Unatoč naglašenoj individualizaciji, program rezultira snažnim ojačanjem socijalne kompetencije kod djece.

Zaključno, Montessori pristup pokazuje da je za uspješnost u odgoju i obrazovanju bitno osobno iskustvo koje obuhvaća sve aspekte razvoja djeteta, uključujući njegovo socijalno sazrijevanje. Kroz primjenu Montessori pedagogije, djeca stječu vještine koje im omogućavaju da postanu samosvjesni, empatični i društveno odgovorni pojedinci, spremni za uspješno djelovanje u društvu.

10. POPIS KORIŠTENE LITERATURE:

- 1) Gotovac, M. (2023.) *Montessori pedagogija*, Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet
- 2) Katz, L. G. i McClellan, D. E. (1997.) *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa
- 3) Palmarola, J. (2023.) *Svakodnevno uz Montessori metodu*. Zagreb: Puls.
- 4) Philipps, S. (1999.) *Montessori Priprema za život: Odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 5) Raboteg-Šarić, Z. (1997.) *Uz temu-Socijalizacija djece i mladeži*. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 6(4-5 (30-31)), str. 423-425.
- 6) Slunjski, E. (2008.) *Dječji vrtić - zajednica koja uči, mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektar medija.